

भा.कृ.अनु.प.—केंद्रीय कापूस संशोधन संस्था, नागपूर
कापसाच्या लागवडीसाठी ६ ते १२ जून २०१६ या कालावधीसाठी आठवडी सल्ला

‘हा सल्ला राज्यातील कृषी विद्यापीठाकडून प्राप्त माहितीवर आधारित आहे’

हवामानासंबंधी सल्ला

दिनांक	जून मधील पाऊस (मि.मी मध्ये)							सल्ला
	६	७	८	९	१०	११	१२	
महाराष्ट्र								
नागपूर	६	१	१	०	६	५	३	महाराष्ट्रातील पावसाचा २०१६ मधील अंदाज : जिल्ह्यानुसार ९० दिवसाचा पावसाचा अंदाज www.accuweather.com ह्या वेबसाईट चा वापर करून तयार केला आहे. हा अंदाज जरी नेहमी बदलत असला तरी त्या माहितीद्वारे आपल्याला पाऊस पडण्याची पध्दत लक्षात येईल ज्यामुळे पिक व्यवस्थापनासाठी निर्णय घेण्यासाठी योग्य ती मदत होईल. खाली काही प्रमुख कापूस उत्पादन घेणाऱ्या जिल्ह्यांमधील पावसाचा अंदाज व पध्दती देण्यात आली आहे. वर्धा, नागपूर आणि चंद्रपूर : या तीन जिल्ह्यात चांगल्या पावसाची (> ८३०मिमी) पेक्षा जास्त अंदाज वर्तविण्यात येत आहे. चंद्रपूर जिल्ह्यात जून महिन्याच्या दुस-या आठवड्यात अंदाजे ५० ते ६० मिमी पाऊस ५ ते १० जून दरम्यान येण्याचा अंदाज आहे. नागपूर आणि वर्धा जिल्ह्यात या कालावधीत (२ आठवडा जून) काही सरी कोसळण्याची शक्यता वर्तविण्यात येत आहे. नागपूर आणि वर्धा जिल्ह्यात पावसाला १६ जून ला सुरुवात होणार असून ६०-७० मिमी पावसाचा अंदाज १५ ते १७ जून दरम्यान पडेल असा अंदाज वर्तविण्यात येत आहे. २३ जून पासून चांगल्या पावसाची सुरुवात होणार आहे तसेच २ जुलै पर्यंत १० दिवसात जवळजवळ २०० मिमी पावसाचा अंदाज वर्धा आणि नागपूर जिल्ह्यांमध्ये तर १२० मिमी पावसाचा अंदाज चंद्रपूर जिल्ह्यामध्ये वर्तविण्यात येत आहे. जुलै महिन्याचा पहिला पंधरवडा कोरडा असेल फक्त दुस-या आठवड्याचे दोन दिवस वगळल्यास १८ जुलैपासून ऑगस्ट महिन्याच्या ३ आठवड्यापर्यंत पावसाचे समान वितरण असेल. अशा प्रकारे या जिल्ह्यांमध्ये चांगल्या पावसाचा अंदाज वर्तविण्यात येत असल्यामुळे चिंता करण्याची काहीही गरज नाही. सुरुवातीला पिकांची पेरणी करणे फायदेशीर आहे. पेरणीची योग्य वेळ १० ते २० जून ही आहे परंतु जर पेरणी १०-१५ जून दरम्यान झाली तर पिकासाठी ती फार उपयुक्त आहे.
वर्धा	६	२	१	२	४	५	४	
चंद्रपूर	७	०	३	४	७	६	२	
यवतमाळ	३	१	२	४	४	१०	५	यवतमाळ आणि अमरावती : या दोन जिल्ह्यांसाठी एकूण ७४० मिमी पावसाचा अंदाज आहे. जून महिन्याच्या २ आणि ३ आठवड्यात काहीशा प्रमाणात पावसाच्या सरी या दोन जिल्ह्यांमध्ये येण्याची शक्यता आहे तसेच जास्तीत जास्त ७०-८० मिमी पाऊस २३ जून पर्यंत म्हणजेच पावसाला सुरुवात होईपर्यंत येण्याचा अंदाज वर्तविण्यात येत आहे. ३ जुलै ते १७ जुलै दरम्यान म्हणजे १४ दिवस कोरडा काळ राहण्याची शक्यता वर्तविण्यात येत आहे अपवाद एक किंवा दोन दिवस दुसऱ्या आठवड्यातील सोडले तर १८ जुलैपासून २२ ऑगस्टपर्यंत चांगल्या पावसाचा अंदाज आहे. अशाप्रकारे पूर्ण हंगाम कापसासाठी चांगला आहे. कापसाची पेरणीसाठी योग्य वेळ १० ते २० जून ही आहे.
अमरावती	०	१	१	०	५	६	६	

अकोला	०	०	१	२	४	३	४	<p>अकोला, वाशिम आणि परभणी : परभणी जिल्यात एकूण ५००-५५० मिमी तर अकोला आणि वाशिम जिल्यात एकूण ६१०-६६० मिमी पावसाचा अंदाज वर्तविण्यात येत आहे. मान्सून २२-२३ जुलैपर्यंत येण्याचा अंदाज आहे तसेच त्यानंतर एक आठवडा मध्यम स्वरूपाचा पाऊस २ जुलैपर्यंत राहिल. जून महिन्यामध्ये या जिल्ह्यामध्ये २-३ हलक्या स्वरूपाच्या पावसाची शक्यता मान्सूनपूर्वी करण्यात येत आहे. जुलै महिन्याच्या पहिला पंधरवडा ११ आणि १२ सोडून कोरडा राहण्याचा अंदाज आहे. १९ जुलै ते १४ ऑगस्ट दरम्यान समान पावसाचा अंदाज आहे. या जिल्ह्यासाठी पेरणीसाठी १४ जून ते २५ जून हा अगदी योग्य वेळ आहे.</p> <p>बुलढाणा, नांदेड, धुळे, जळगाव, जालना आणि औरंगाबाद : धुळे जिल्ह्यात अंदाजे ६५० मिमी पावसाचा अंदाज आहे. या चालू हंगामात बुलढाणा, नांदेड, जळगाव, जालना आणि औरंगाबाद या जिल्ह्यात ५०० ते ५५० मिमी पावसाचा अंदाज वर्तविण्यात येत आहे. जून महिन्याच्या शेवटी पाऊस येण्याची शक्यता आहे. जून महिन्यात या तिन्ही जिल्ह्यात एकूण १००-११० मिमी पावसाचा अंदाज आहे. पाऊस परत एकदा जुलै महिन्याच्या मध्यापासून ते ऑगस्ट महिन्याच्या मध्यापर्यंत राहिल. सोबत काही काळ कोरडाही राहणार आहे. पाण्याची बचत करण्यासाठी कोरडवाहू क्षेत्रात उपाय करणे गरजेचे आहे. जून चा शेवटचा आठवडा ते जुलैचा पहिला आठवडा हा पेरणीसाठी अगदी योग्य वेळ आहे.</p> <p>बीड : बीड जिल्ह्यात एकूण १००० ते १२०० मिमीचा अतिशय चांगला आणि समान वितरण असलेल्या पावसाचा अंदाज आहे. ऑगस्टच्या ३ आठवड्यानंतर पाऊस थांबणार आहे. त्यानंतर सप्टेंबरमध्ये पावसाला पुन्हा सुरुवात होणार आहे. पावसाच्या पाण्याची साठवण आणि पाण्याची बचत यासाठी उपाय करणे गरजेचे आहे. जून महिन्याच्या पहिल्या पंधरवड्यात पेरणी करणे गरजेचे आहे.</p> <p>कापसाची लोकप्रिय वाण/संकरीत वाण २०१६ : महाराष्ट्रामध्ये ऑगस्ट महिना संपल्यापूर्वी भरपूर प्रमाणात पाऊस झालेला असेन तसेच सप्टेंबर महिन्यामध्येही काही काळ विदर्भ आणि मराठवाड्यात पाऊस होण्याचा अंदाज वर्तविण्यात येत आहे. त्यासाठी कमी ते मध्यम कालावधीचे वाण जसे सुरज, एनएच ६१५, एकेएच ०८१ किंवा देशी वाण फुले धन्वंतरी, रोजा (कें.का.सं.संस्था), एकेए ०७ या वाणांची निवड कोरडवाहू क्षेत्रात दाट पेरणीसाठी (४५ ग १० सेंमी) किंवा (६० ग १० सेंमी) अंतरावर वाणानुसार त्याची जून महिन्याच्या दुस-या आठवड्यात पेरणी करावी. पावसाच्या सध्याच्या अंदाजानुसार बीटी संकरीत वाण जे तुडतुडयास रोगप्रतिकारक असतील अशा प्रकारची अंकुर जयबीटी, अंकुर ३०३४, अंकुर ३०२८, एमआरसी ७३४८, अजीत-११, अजीत-१११, अजीत-१५५, राशी-७७९, राशी-६२५, राशी-६५६, मल्लिका, बन्नी, भक्ती, सोना, बलवान, सुरक्षा, जाडो, केसीएच ७११, केसीएच १४४ अशा वाणांचा वापर करावा. याठिकाणी दिलेली यादी ही फक्त निर्देशासाठी आहे त्यामध्ये भाकृ.अनु.प.-कें.का.सं.संस्थाचा यामध्ये कोणताही उद्देश त्यांची मागणी वाढवणे हा नाही. अशाप्रकारे भरपूर प्रमाणात कमी कालावधीचे व तुडतुडयात रोगप्रतिकारक असणारी वाणे बाजारात आहेत. वरील दिलेले वाण शेतकऱ्यांच्या अनुभवातून व बाजारात बियाण्यांची असलेली उपलब्धता यावरून त्यांची यादी बनवली आहे. लांब कालावधीचे बीटी वाण महाराष्ट्रामध्ये घेणे टाळावे. कारण</p>
बुलढाणा	०	०	१	२	६	६	३	
परभणी	४	१	०	०	२	३	१०	
नांदेड	०	०	०	०	०	३	९	
बीड	३	४	०	०	०	१	२	
वाशिम	३	१	२	३	६	७	८	
धुळे	०	०	०	०	०	०	०	
जळगांव	०	०	०	०	०	०	०	
जालना	०	०	०	०	०	१	२	
औरंगाबाद	१	०	०	०	२	१	४	

असे वाण नोव्हेंबर — डिसेंबर मध्ये गुलाबी बॉडअळीस बळी पडते. वरील नमुद केलेल्या वाण किंवा संकरीत वाण जास्त कालावधीचे होऊ शकते जर आपण ३०—५० दिवसामध्ये झाडाला जास्त प्रमाणात युरिया दिला तर किंवा मोनोक्रोटोफॉस, अॅसिफेट, इमिडक्लोप्रिड, थायोमिथोक्सान ची फवारणी केल्यास कारण ती किटकनाशके पिकाचा कालावधी वाढवतात.

कापसासाठी जमिनीची मशागत करताना घेण्याची खबरदारी उपाय : पिकांची चांगली वाढ होण्यासाठी पेरणीपूर्वी जमिनीची मशागत करणे गरजेचे आहे. जर जमिनीची मशागत योग्य प्रकारे झाली नाही तर उगवणक्षमता कमी होते, पिकाची असमान वाढ होते आणि तणांचे प्रमाण वाढते जेव्हा पिक वाढीच्या अवस्थेत असते. त्यामुळे जमिनीची चांगली मशागत करणे हे चांगल्या शेतीचे एक तत्व आहे. कापूस लागवडीमध्ये पावसाच्या अगोदर जमिनीची मशागत करणे गरजेचे आहे त्यामध्ये खालील प्रक्रियेमधून जावे लागते.

कोरडवाहू आणि ओलीताखालील कापूस :

१. मगील वर्षाचे काडी—कचरा, वाया गेलेले कापसाचे तुकडे माणसामार्फत वेचून घ्यावे कारण त्यामध्ये किडी व रोगास कारणीभूत असणारे घटक असतात. त्यामुळे स्वच्छ मशागत करणे पिकाच्या आरोग्यासाठी गरजेचे आहे.
२. ३ वर्षातून एकदा जमिनीची खोल नांगरणी करणे गरजेचे आहे.
३. जेव्हा जमिन कोरडी असते तेव्हा जमिनीची वखरणी खोल (१२—१५ सेंमी खोल) करणे गरजेचे आहे. त्यामुळे जमिनीमध्ये विविध स्तर निर्माण होतील व पाणी आणि अन्नद्रव्यांचा नाश होणार नाही. वरवरची वखरणी आणि खोल वखरणी दोन्हीही कापसाच्या लागवडीसाठी पोषक नाहीत. वखरणी केल्याने माती मोकळी होते.
४. चांगले कुजलेले खत प्रति २—३ टन/हेक्टर किंवा गांडूळखत २.५ टन प्रति हेक्टर ३—४ वर्षातून एकदा १०—१५ दिवसापूर्वी टाकून घ्यावे त्यामुळे जमिनीची सुपिकता वाढेल.
५. त्यानंतर मोल्ड बोर्ड नांगरणे नांगरणी करावी (२०—२५ सेंमी) खोल त्यामुळे कुजलेले खत किंवा गांडूळखत जमिनीत गाडले जाईन. त्यानंतर जमिनीवरील ५ सेंमी पेक्षा जास्त मोठी ढेकळे फोडून काढावी.
६. ओलीताखालील क्षेत्रासाठी कुजलेले खत प्रत्येक वर्षी प्रति २—३ टन प्रमाणे देण्यात यावे.
७. ओलीताखालील क्षेत्रासाठी रूंद अशा स—या उतारानुसार तयार कराव्या आणि त्यामध्ये ३—५ सेंमी इतक्या खोलीवर पेरणी करावी. पेरणीनंतर ३० दिवसांनी पिकास माती लावून घ्यावी किंवा सऱ्या व्यवस्थीत करून घ्यावेत.
८. पहिल्या पावसानंतर वापरायची तणनाशक पेन्डीमिथेलिन प्रति ३.५ लि/हे (१ किलो प्रति हे) घेवून जमिनीवरती फवारणी करावी.
९. ब्लेड असलेल्या वखराने २—३ वेळा वखरणी करावया त्यामुळे माती मोकळी होईल.
१०. जमिनीमध्ये ट्रॅक्टर रोटावेटर वापरावा त्यामुळे जमिन (१५—२० सेंमी) भुसभुसीत होईल.
११. जमिनीमध्ये पाण्याचा योग्य निचरा होण्यासाठी जमिनीची पातळी एकसमान होण गरजेचे आहे त्यासाठी लाकडी वखर वापरावा.
१२. मध्यम आणि उथळ जमिनीसाठी १५ सेंमी खोल आणि १५०—१८० सेंमी लांब आणि ३० सेंमी रूंद असा अरूंद असा वरंभा तयार करावा. खोल जमिनीसाठी अरूंद सरी ट्रॅक्टर किंवा नांगराचा वापर करून तयार करावी.
१३. तिफनचे अंतर वाणांच्या गरजेनुसार करून घ्यावे.
१४. सुरूवातीला देण्यात येणारी खताची नत्र आणि स्फुरद ची मात्रा मध्यम स्वरूपाची देण्यात यावी. एक नीमयुक्त युरियाची पिशवी

(५० किलो) + सिंगल सुपर फॉस्फेट (३०० किलो) ची पिशवी एकत्र करून पेरणीच्या वेळेस देण्यात यावी.

१५. कापसाच्या बियाण्यास अॅग्रेटोबॅक्टर प्रति २५ ग्रॅम/किलो बियाणे, फॉस्फरस सोल्युबलाईझम बॅक्टेरिया (पी.एस.बी) प्रति २५ ग्रॅम आणि ट्रायकोड्रामा विरीडी प्रति ८ ग्रॅम/किलो या प्रमाणे घेवून बियाण्यास बीजप्रक्रिया करावी व नंतर बीज १५-३० मिनीट सावलीत कोरडे होण्यासाठी ठेवावे ही बियाणे २४ तासात पेरणीसाठी वापरावे.

१६. कापसाची लागण टोकणपध्दतीने ५ सेंमी इतक्या खोलीवर कोरडया जमिनीत करावी तसेच पेरणीपध्दतीने करावी जेव्हा ७०-८० मिमी पाऊस पडला असेन कारण त्यामुळे बियाण्यांची उगवणक्षमता वाढेल आणि पिकांची वाढ एकसमान होईल.

१७. उगवणीनंतर ४-६ दिवसांनी पिकामध्ये आंतरमशागत दोन पिकामधील अंतरामध्ये करून घ्यावी जोपर्यंत पिक एक महिन्याचे होत नाही.

अगोदर घेण्याचे उपाय : यावर्षी जुलै महिन्याच्या मध्यात चांगल्या पावसाचा अंदाज आहे. त्यामुळे पाणी साचून राहू शकते. जुलै महिन्याच्या पहिल्या पंधरवड कोरडा असण्याची शक्यता वर्तविण्यात येत आहे तसेच लवकर पाऊस संपणार असल्यामुळे बोंडावस्थेत पिकाला पाण्याचा ताण पडण्याची शक्यता आहे. काळया जमिनीत अशा प्रकारे अडथळे येऊ शकतात. वरील समस्येवर मात करण्यासाठी जमिनीची तयार करताना पुढील खबरदारी घ्यावी.

जमिनीमध्ये खोल आणि रूंद चिरा आणि कठोर जमिन : ही समस्या सोडवण्यासाठी जमिनीमध्ये मोठया प्रमाणात कुजलेले खत घालावे आणि जमिनीची योग्य प्रकारे मशागत करून घ्यावी त्यामुळे जमिनीमध्ये अधिक ओलावा टिकून राहील.

जमिनीमध्ये कॅल्सीयम कार्बोनेटचे प्रमाण वाढले : त्यासाठी जमिनसुधारक म्हणून टॅन्क सिल्ट, मळी, राख आणि जिप्समचा वापर करावा. जमिनीमध्ये क्षारयुक्त पिके जसे कापूस + गाढिवर्गीय पीके आणि पिकाला फेरपलटी पीक (भुईमुंग) ही घ्यावीत.

जमिन अधिक कडक होणे : जमिनीची मशागत बैलाकडून वखरामार्फत किंवा नांगराद्वारा करावी. चाईझल नांगरणे जमिनीची ५० सेंमी इतकी खोल नांगरट करावी.

जमिनीमध्ये निचरा न झाल्यामुळे पाणी साचून राहणे : जमिनीची मशागत खोल चाईझल (५० सेंमी) आणि मऊ (०.६ः) करून घ्यावी. कापसाची पेरणी अरूंद अशा सच्यावरती आणि कायमच्या अरूंद वरंभ्यावर करावी त्यामुळे जमिनीचा योग्य निचरा होईल.

जास्त वेळ कोरडा काळ आणि दुष्काळ : त्यासाठी पिकाच्या वाढीच्या वेळेस मुळयाभोवती नैसर्गिक खत देण्यात यावी. बोरू किंवा धेंचा चे ४०-४५ दिवसाने आच्छादन करावे त्यामुळे पाण्याचे बाष्पीभवन होणार नाही आणि गरज असेल तेव्हा संरक्षित पाण्याची पाळी देण्यात यावी जेव्हा कापसाला पाण्याची गरज असेल (बोंडावस्थेत आणि बोंडाच्या वाढीच्या अवस्थेत)

आख्यायिक

पाऊस (मि.मी. मध्ये)	< ५	५-२०	२०-५०	५०-८०	> ८०

संदर्भ:- http://nwp.imd.gov.in/bias/dist_fcst.htm
<http://www.accuweather.com/en/in/india-weather>